Aalto-yliopisto

Sivistysvaliokunta

Kirjallisen lausunnon pyyntö sivistysvaliokunnalta / VNS 2/2025 vp

Aalto-yliopiston lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029

Aalto-yliopisto kiittää Sivistysvaliokuntaa pyynnöstä lausua valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026–2029 valiokunnan toimialan osalta.

Julkisen talouden suunnitelmassa talouspolitiikan linjaksi on kirjattu talouskasvun vauhdittaminen tekemällä merkittävät panostukset TKI-toimintaan ja nostamalla osaamistasoa. Suunnitelmassa kohdistetaan yliopistojen perusrahoitukseen leikkauksia, mikä on ristiriidassa talouspolitiikan tavoitteiden kanssa.

Suomen heikko talouskasvu johtuu keskeisesti heikosta tuottavuuskasvusta. Tuottavuuskasvu perustuu ihmisten ja yritysten kykyyn tehdä asioita uudella tavalla. Esimerkiksi Risto Murron johtaman Kasvuriihi-hankkeen loppuraportissa todetaan, ”*Taloustieteen mukaan korkea koulutus on yksi keskeisistä talouskasvun edellytyksistä Suomen kaltaisissa edistyneissä talouksissa. Koulutustaso vaikuttaa suoraan käytettävissä olevan työpanoksen laatuun ja mahdollisuuteen sijoittaa maahan korkean tuottavuuden toimintoja. Samalla korkea koulutus on edellytys tutkimus- ja kehitystoiminnalle ja tuottavuutta kohottavien innovaatioiden käyttöönotolle*.”[1]

Tutkimukseen perustuva koulutus on keskeisin tapa saada uusin tieto leviämään laajalle yhteiskuntaan. Sitran julkaisemassa emeritusprofessori Matti Pohjolan Suomen talouskasvua käsittelevässä analyysissa todetaan, että julkinen valta voi parhaiten edistää kokonaistuottavuuden kasvua tukemalla tutkimus- ja kehittämistoimintaa, lisäämällä korkeakoulutusta ja edistämällä korkeasti koulutetun työvoiman maahanmuuttoa. Näistä keinoista Suomessa hyödynnetään nyt T&K-rahoituslain myötä ensimmäistä, ja kaksi muuta olisivat vielä käyttämättä.[2]

[1] Kasvuriihi-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston julkaisuja, 2025.
[2] Pohjola, Matti. Miksi Suomen talous ei kasva? Elintaso ja tuottavuus verrokkimaihin verrattuna. Sitra, 2025.

Aalto-yliopisto Postiosoite PL 11000 00076 AALTO | Käyntiosoite Otakaari 24 02150 Espoo | Puhelin 09 47001 | aalto.fi etunimi.sukunimi@aalto.fi
Rehtori Ilkka Niemelä | Y-tunnus 2228357-4 | VAT FI22283574 | Kotipaikka Helsinki

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa on sitouduttu toimeenpanemaan parlamentaarisen TKI-työryhmän ehdotukset siitä, miten Suomen T&K-toiminnan rahoitus nostetaan neljään prosenttiin bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä. Ohjelmassa todetaan parlamentaarisen TKI-työryhmän loppuraporttia vastaavasti, että ”*tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että erityisesti alkuvaiheessa rahoituksella varmistetaan TKI-osaajien kouluttaminen ja huolehditaan korkeakoulujen perusrahoituksesta*”.

Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n arviossa Suomen talouden tilasta pidetään erityisen tärkeinä toimia, joilla pyritään kasvattamaan korkeakoulutettujen osuus nuorten aikuisten ikäluokasta 50 prosenttiin. IMF toteaa, että tuottavuutta lisääviä koulutus- ja T&K-menoja pitäisi suojella taloutta tasapainottaessa.[3]

Koulutuskapasiteetti rakennetaan perusrahoituksella

Nuorten aikuisten koulutustason nostaminen ja aloituspaikkojen lisääminen edellyttävät pitkäjänteistä, ennakoitavaa perusrahoitusnäkymää. Vuonna 2025 voimaan astuneita korkeakoulujen perusrahoituksen jakamisessa käytettäviä rahoitusmalleja on kehitetty huomioimaan paremmin koulutuksessa ensimmäistä kertaa opiskelevat, tukemaan koulutuksen kapasiteetin tehostamista ja laatua sekä TKI-toimintaa (JTS-selonteko, s. 116).

Suora valtionrahoitus yliopistoille on reaalisesti matalammalla tasolla kuin 2010-luvun alussa ja se on jäänyt jälkeen muista pohjoismaista tutkintomääriin suhteutettuna. Tämä johtuu viime vuosikymmenellä tehdyistä leikkauksista ja yliopistoindeksin jäädytyksistä.

Rahoitustason lasku näkyy Aalto-yliopistossa siten, että vuotuinen reaalimääräinen valtionrahoitus on laskenut 32 prosenttia yliopiston ensimmäisen toimintavuoden 2010 valtionrahoituksesta yliopistoindeksin mukainen inflaatiokorjaus huomioiden. Mikäli jo toteutunutta vähenemistä ja inflaation vaikutusta ei huomioida paremmin valtionrahoituksessa tulevina vuosina, yliopiston tutkimus- ja koulutustoiminnan rahoituspohja heikkenee edelleen.

Yliopistojen toimintaa on kyetty tehostamaan niin, että rahoituksen laskusta huolimatta muun muassa tutkimusjulkaisujen ja tutkintojen määrä on kasvanut. On selvää, että tehostamisella on rajansa. Rahoituksen reaalitason lasku yhdistettynä opiskelijamäärien kasvuun uhkaa koulutuksen laatua, mikä heikentää nuorten koulutuksesta saamaa osaamista ja Suomen kasvun rakentamiseen tarvittavia eväitä. Korkeakouluopiskelijoiden keskimääräinen ohjattuun opiskeluun (kuten luennoille ja harjoituksiin) käytetty aika oli viimeisimmässä Suomen Eurostudent-aineistossa laskenut noin yhdeksään tuntiin viikossa. Itsenäiseen opiskeluun käytetty aika ei ole juuri kasvanut, mutta tutkintojen suoritusajat nopeutuvat. Opiskelijoiden ohjaukselle on suuri tarve,

[3] International Monetary Fund. European Dept. "Finland: 2025 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Finland", *IMF Staff Country Reports.* 2025.

sillä noin kolmasosalla korkeakouluopiskelijoista on merkittävää psyykkistä kuormittuneisuutta ja opiskelu-uupumusta[4].

Nuorten laadukkaan koulutuksen turvaamiseksi Suomen korkeakoulurahoitus suhteessa opiskelijamääriin tulee nostaa verrokkimaiden tasolle. Opetus- ja kulttuuriministeriön laskelmien mukaan korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuuden nostaminen 50 prosenttiin ja kohti OECD:n kärkimaiden tasoa edellyttäisivät tulevina vuosina satojen miljoonien eurojen korotusta korkeakoulujen perusrahoitukseen. JTS-selontekoon kirjatuilla päätöksillä ei päästä tavoitteeseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle päätetyistä valtionavustussäästöistä kohdennetaan yliopistojen valtionrahoitukseen 35,8 miljoonaa euroa vuodesta 2026 alkaen (JTS-selonteko, s. 30). Lisäksi osana kevään 2025 lisätoimien kokonaisuutta korkeakoulujen perusrahoitusta vähennetään 30 miljoonalla eurolla 2026, 20 miljoonalla eurolla 2027 ja 15 miljoonalla eurolla vuodesta 2028 alkaen (JTS-selonteko, s. 31). Viimeksi mainittujen säästöjen jakautumisesta yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä ei ole mainintaa. Lakisääteinen yliopistoindeksi on voimassa, mikä on äärimmäisen tärkeää.

Julkisen talouden suunnitelmassa varataan 3,8 miljoonan euron pysyvä lisäys korkeakoulujen aloituspaikkamäärän lisäämiseen vuodesta 2026 lähtien (JTS-selonteko, s. 31). Julkisen talouden suunnitelma ei sisällä julkisuudessa kerrottua 100 miljoonan euron kertapanostusta korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäämiseen. Yliopistoille on viestitty, että panostuksen taso voi olla merkittävästi matalampi ja se jakaantuisi useammalle vuodelle. Epäselvyyden vuoksi lausunnossa ei ole mahdollista esittää laskelmaa odotetusta rahoitustasosta tulevalla kehyskaudella.

Opetushallitukselle on varattu yleisten kielitutkintojen järjestelmän kehittämiseen ja palvelun tuottamiseen 2,2 miljoonan euroa vuodelle 2026 (JTS-selonteko, s. 31). Yleistä kielitutkintoa edellytetään kansalaisuuden hakijoilta ja tulevaisuudessa odotettavasti myös osalta pysyvää oleskelulupaa hakevilta. Palvelun ripeä kehittäminen on tarpeellista kielitutkintoaikojen saatavuuden varmistamiseksi.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitus

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menoista yli puolet on henkilöstökuluja, ja suurin osa henkilöstöstä on korkeakoulutettua. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan kasvu Suomessa vaatii osaajia, joita saadaan korkeakoulutuksen ja maahanmuuton avulla. Koulutuskapasiteetin rapauttaminen uhkaa heikentää julkisten T&K-investointien vaikuttavuutta merkittävästi.

Julkisen talouden suunnitelmassa yliopistojen tutkimuksen vahvistamiseen kohdistetaan 20 miljoonaa euroa v. 2026 ja 39 miljoonaa vuodesta 2027 eteenpäin (JTS-

[4] THL, Korkeakouluopiskelijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimus (KOTT) 2024. https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/korkeakouluopiskelijoiden-terveys-ja-hyvinvointitutkimus-kott-/kott-tutkimuksen-tuloksia

selonteko, s. 20). T&K-lisärahoituksen suuntaaminen suoraan yliopistoille on positiivinen avaus. On kuitenkin huomattava, että T&K-rahoituksen käyttäminen koulutukseen on OECD-määritelmistä johtuen kiellettyä. T&K-rahoitus ei siis korvaa yliopistojen perusrahoitukseen kohdistuvaa rahoitusleikkausta, ja itse asiassa leikkaukset korkeakoulujen perusrahoitukseen vuodesta 2026 lähtien vaikuttavat tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitustasoon heikentävästi. Korkeakoulujen rahoituksesta laskennallinen osuus sisältyy valtion T&K-rahoituksen kokonaisuuteen, ja vähennysten vaikutus huomioidaan laskelmissa vuoden 2026 talousarvion valmistelussa (JTS-selonteko, s. 22). Tutkimuksen osuus yliopistojen rahoitusmallissa on 37 % ja laskennallisesti T&K:n osuus yliopistojen perusrahoituksesta oli 39,9 % vuonna 2024. Perusrahoituksesta leikkaaminen siis vähentää vastaavasti valtion T&K-investointeja. Tämä on ristiriidassa parlamentaarisen TKI-työryhmän linjaamien ennakoitavuuden ja pitkäjänteisyyden periaatteiden kanssa.

Korkeakouluille suunnattavan suoran T&K-rahoituksen valmistelu tulee tehdä avoimessa prosessissa, jossa muista maista saadut opit ovat käytössä. Rahoituksen jakautumisen korkeakoulujen kesken tulee perustua laatu- ja vaikuttavuuskriteerein tehtävään arviointiin. T&K-rahoituksen käytössä tulee olla joustoa, jotta yliopistot voivat kohdentaa sen tutkimustoimintaan mahdollisimman vaikuttavasti. Kansainvälisesti korkeatasoinen edelläkävijätutkimus vaatii resursointia tutkijoihin, yhteistyöverkostoihin ja huippuluokan tutkimusympäristöihin tutkimusinfrastruktuureineen.

Energiasiirtymän T&K-toiminnan vauhdittamiseen kohdennetaan yhteensä 40 miljoonaa euroa Business Finlandin T&K-valtuudesta ja Suomen Akatemian valtuudesta vuosina 2026–2029 (JTS-selonteko, s. 22). Suunnitelma jättää epäselväksi, miten rahoitus jakautuisi virastojen välillä ja minkä instrumenttien kautta se jaettaisiin. Aalto-yliopisto katsoo, että tiederahoitusta eli Suomen Akatemian kautta jaettavaa rahoitusta ei tule ohjata temaattisesti JTS-prosessissa. Tämä on tärkeää tieteen riippumattomuuden näkökulmasta. Suomen tiederahoitusjärjestelmässä Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) rahoittaa valtioneuvoston päättämiä tutkimusteemoja. STN:n rahoittamat teemat nousevat kuitenkin tiedeyhteisön tunnistamista haasteista ja ne määritellään avoimessa prosessissa. Nyt päätetyn energiasiirtymän rahoituksen kohdalla on epäselvää, millaiseen prosessiin päätös perustuu ja millaiset laatukriteerit päätöstä ohjaavat.

Tuleville Elinvoimakeskuksille ehdotetaan yhteensä 30 miljoonan euron valtuutta vuosille 2026–2028 kolmivuotiseen kokeiluun, jolla pyritään lisäämään pienten ja keskisuurten yritysten tutkimus- ja kehittämistoimintaa (JTS-selonteko, s. 21). T&K-rahoituksen vaikuttavuuden varmistamiseksi on keskeistä, että se jaetaan laadullisin perustein. T&K-rahoitus ei voi olla luonteeltaan samanlaista kuin esimerkiksi EU:n rakennerahastot.

Muut huomiot

Aalto-yliopisto kiinnittää kunnioittavasti valiokunnan huomion siihen, että annettu lausuntoaika oli liian lyhyt kattavaan vaikutusten arvioimiseen. Lausuntopyyntö saapui yliopiston kirjaamoon vappuaattona 30.4. klo 13.45 ja se pyydettiin lähettämään viimeistään maanantaina 5.5. Aikaa lausunnon valmisteluun jäi yksi kokonainen

työpäivä. Julkisen talouden suunnitelma ja siihen liittyvät jatkopäätökset vaikuttavat laajasti yliopiston toimintoihin, jolloin tarkemman vaikutusarvion antaminen edellyttäisi tietojen keräämistä yliopiston sisäisesti. Se ei ollut mahdollista annetussa aikataulussa. Aalto-yliopisto toivoo, että eduskunta ja valtioneuvosto huolehtivat jatkossa siitä, että aikataulut mahdollistavat tiedon toimittamisen päätöksentekijöille.